

Lars Torsten Eriksson:

Att leva på avgifter – vad innebär en övergång till avgiftsfinansiering?

I ungefär ett decennium har frågan om avgifter på offentliga tjänster tilldragit sig stor uppmärksamhet. I bakgrunden har funnits en växande och allt dyrare offent-

lig sektor, finansiella underskott samt påtagliga svårigheter att skattevägen finansiera nya reformer.

Politiker och allmänhet ser normalt avgiftsfinansiering som en intäktsmöjlighet och därmed ett alternativ till skatter. Ekonomerna vill härutöver se avgifter som behändiga och smidiga ransoneringsinstrument och ett alternativ till köer och administrativa processer. Den stora fördelen med avgiftsfinansiering anses dock vara att avgifter kan främja kostnadsmedvetande och därmed effektivt resursutnyttjande genom att konsumenterna kan få information om vad olika tjänster verkligen kostar.

Effekterna av en övergång från skatter till avgiftsfinansiering är otvivelaktigt ett viktigt studieområde. En fråga är hur myndighetens organisation, arbetsformer och produktionsinriktning påverkas då man måste marknadsanpassa sig. Företagsekonomen Lars Torsten Eriksson försöker besvara den frågan i rapporten *Att leva på avgifter – vad innebär en övergång till avgiftsfinansiering?* Rapporten är utgiven av Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (DsFi 1987:2).

Eriksson utgår i sin rapport från en fallstudie av Statens institut för personalutveckling (SIPU), som 1979 ställdes inför kravet att bli ekonomiskt självbärande. SIPU ordnar bl a centrala kurser för förvaltningen i olika ämnen och stödjer olika myndigheter i deras interna utbildning. De första åren gick verksamheten med förlust, personalen skars ned och det förekom slitningar i organisationen. Från och med 1984/85 nådde man emellertid kostnadsäckning och sedan dess har såväl personalen som andelen uppdragsfinansiering ökat.

Eriksson betonar att han i sin rapport utgår från myndighetens perspektiv. För den innebär övergången en stor omställning. Inkomster från avgifter är inte lika säkra som anslag. De kan dessutom leda till att kvarvarande anslag skärs ned. För personalen är det ovant och t o m stressande att kräva betalt för den service man tidigare givit gratis. Å andra sidan får myndigheten och personalen bättre besked om vad deras "kunder" uppskattar

och vad de är beredda att betala för. Friheten att använda organisationens resurser blir också större.

I ett avslutande kapitel försöker Eriksson dra några lärdomar åt andra myndigheter som förbereder eller överväger ökad avgiftsfinansiering. Att helt gå över till avgiftsfinansiering kräver stora resurser och medvetna ansträngningar, menar Eriksson. SIPUs svårigheter de första åren kan ha berott på att myndighetens ledning inte skaffat sig en gemensam syn på inriktningen från början. Det är också viktigt att personalen får tillfälle att skaffa sig de kunskaper och den utbildning den nya rollen kräver, så att man har något att erbjuda marknaden och kan marknadsföra detta.

Rapporten innehåller inte någon mer djupgående analys av vad som händer inom en myndighet vid övergång till avgiftsfinansiering. Bakgrundsmaterialet för SIPU-fallet består främst av verksamhetsplaner och berättelser samt intervjuer och samtal med ett par befattningshavare. Studien skall snarast ses som en probleminventering och som sådan kan den utgöra en värdefull läsning för andra myndigheter som är på väg mot en ökad marknadsanpassning. Den kan också tjäna som utgångspunkt för mera inträngande förvaltningsekonomiska studier. Inte minst intressant vore studier om hur olika konsumenter reagerar på avgifter. I SIPU-fallet vore det t ex intressant att få en bild av hur de köpande myndigheterna reagerat och påverkats. A priori kan det förväntas ha blivit en stor förändring jämfört med då man "gratis" kunde skicka personalen till mer eller mindre meningsfyllda kurser. Då var sannolikt kostnadsmedvetandet lågt och som en följd härav var kanske heller inte kraven på kurskvalitet eller deltagarurval särskilt välutvecklade.

Fil dr **PER GUNNAR EDEBALK**
Socialhögskolan
Lunds universitet